

УДК 373.3:37.011.31

[https://doi.org/10.52058/2786-6025-2024-3\(31\)-632-642](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2024-3(31)-632-642)

Пріма Раїса Миколаївна доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і методики початкової освіти, Волинський національний університет імені Лесі Українки, вул. Винниченка, 30, м. Луцьк, 43025, тел.: (033)272-01-23, <https://orcid.org/0000-0002-3278-1900>

Десятник Катерина Володимирівна кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики початкової освіти, Волинський національний університет імені Лесі Українки, вул. Винниченка, 30, м. Луцьк, 43025, тел.: (033)272-01-23, <https://orcid.org/0000-0001-9804-2863>

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ У ВИМІРІ ЯКОСТІ ОСВІТИ

Анотація. У статті проаналізовано деякі аспекти підготовки майбутнього вчителя початкових класів до професійної мобільності у вимірі якості освіти. Актуалізовано необхідність підготовки майбутнього вчителя початкових класів до професійної мобільності як особливої особистісної якості саме у процесі освіти, яка стає пріоритетним чинником формування суспільного інтелекту, національним ресурсом оновлення соціального життя, якості освіти. Професійна мобільність розглядається як можлива стратегія професіоналізації педагогічних кадрів, як складне системне утворення, інтегративна якість особистості та діяльності педагога, що формується і виявляється у процесі професійної підготовки, перепідготовки, самовиховання і творчої самореалізації фахівця. Констатовано наявність полеміки та постійних обговорень щодо визначення якості освіти. Згідно з академічними виданнями якість освіти трактується як комплексна характеристика, котра відображає діапазон і рівень освітніх послуг, що надаються системою освіти відповідно до інтересів особи, суспільства і держави. Наголошено, що якісна освіта повинна давати можливість кожному індивіду залежно від його інтересів і можливостей здобувати повноцінну, безперервну освіту відповідного рівня в усіх її формах. Якість освіти розглядаємо як узагальнений показник розвитку суспільства у певному часовому вимірі, вагомий крок до європейської інтеграції, що віддзеркалює світову тенденцію інноваційного розвитку освітніх систем. Розглянуто наукові позиції щодо підвищення рівня відповідності вищої освіти вимогам сучасності й реалізації освітянської політики щодо якості професійної підготовки. Відзначено, що пріоритетним

завданням професійної підготовки є підготовка кваліфікованих конкурентоспроможних кадрів із високим рівнем професійних знань, умінь, навичок і мобільності, виховання соціально активних членів суспільства, формування в них наукового світосприйняття, творчого мислення, найкращих людських якостей, національної свідомості. Узагальнено, що проблема професійної мобільності – це проблема розвитку і змін людських цінностей, їх сфери дій, конфліктів між новими і традиційними цінностями та шляхами їх подолання. Професійну мобільність потрактовано як внутрішній (мотиваційно-інтелектуально-вольовий) потенціал особистості, що лежить в основі гнучкої орієнтації і діяльнісного реагування в динамічних умовах (як соціальних, так і суто професійних) відповідно до власних життєвих позицій; забезпечує готовність до змін і реалізацію цієї готовності у своїй життєдіяльності (готовність особистості до сучасного життя з його багатоаспектними чинниками вибору); детермінує професійну активність, суб'єктність, творче ставлення до професійної діяльності, особистісного розвитку, що сприяє ефективному розв'язанню фахових проблем й забезпеченню якості освіти.

Ключові слова: майбутній учитель початкових класів, особистісний розвиток, професійна активність, професійна діяльність, професійна мобільність, професійна підготовка, якість освіти.

Prima Raisa Mykolaivna Doctor of pedagogic sciences, professor, head of the department of theory and methods of primary education, Lesya Ukrainka Volyn National University, 30 Vinnychenka St., Lutsk, 43025, tel.: (033) 272-01-23, <https://orcid.org/0000-0002-3278-1900>

Desiatnik Kateryna Volodymyrivna Candidate of pedagogical sciences, associate professor, associate professor of the department of theory and methods of primary education, Lesya Ukrainka Volyn National University, 30 Vinnychenka St., Lutsk, 43025, tel.: (033)272-01-23, <https://orcid.org/0000-0001-9804-2863>

PREPARATION OF THE FUTURE PRIMARY CLASS TEACHER FOR PROFESSIONAL MOBILITY IN THE CONTEXT OF THE REQUIREMENTS OF THE NEW UKRAINIAN SCHOOL

Abstract. The article analyzes some aspects of preparing a future primary school teacher for professional mobility in terms of the quality of education. The need to prepare future primary school teachers for professional mobility as a special personal quality in the process of education, which becomes a priority factor in the formation of social intelligence, a national resource for the renewal of social life and the quality of education, has been updated. Professional mobility is considered as a possible strategy for the professionalization of teaching staff, as a complex system

formation, integrative quality of the teacher's personality and activity, which is formed and revealed in the process of professional training, retraining, self-education and creative self-realization of a specialist. The presence of polemics and constant discussions regarding the definition of the quality of education was noted. According to academic publications, the quality of education is interpreted as a complex characteristic that reflects the range and level of educational services provided by the education system in accordance with the interests of the individual, society and the state. It was emphasized that quality education should provide an opportunity for each individual, depending on his interests and opportunities, to obtain a full-fledged, continuous education of the appropriate level in all its forms. We consider the quality of education as a generalized indicator of the development of society in a certain time dimension, a significant step towards European integration, which reflects the global trend of innovative development of educational systems. Scientific positions on increasing the level of compliance of higher education with modern requirements and implementation of educational policy on the quality of professional training are considered. It was noted that the priority task of professional training is the preparation of qualified competitive personnel with a high level of professional knowledge, abilities, skills and mobility, the education of socially active members of society, the formation in them of a scientific worldview, creative thinking, the best human qualities, and national consciousness. It is summarized that the problem of professional mobility is a problem of the development and changes of human values, their sphere of action, conflicts between new and traditional values and ways of overcoming them. Professional mobility is interpreted as the internal (motivational-intellectual-volitional) potential of an individual, which is the basis of flexible orientation and activity response in dynamic conditions (both social and purely professional) in accordance with one's own life positions; ensures readiness for changes and the realization of this readiness in one's life activities (the individual's readiness for modern life with its multifaceted factors of choice); determines professional activity, subjectivity, creative attitude to professional activity, personal development, which contributes to the effective resolution of professional problems and ensuring the quality of education.

Key words: future primary school teacher, personal development, professional activity, professional activity, professional mobility, professional training, quality of education.

Постановка проблеми. Сучасні реалії динамічних різномасштабних змін, глобалізаційної інтеграції висувають нові вимоги до якості професійної підготовки вчителя нової формації як агента змін, із гнучким відкритим розумом, здатного оперативно реагувати на постійно змінювальні ситуації (швидко адаптуватися до нових умов праці), брати на себе відповідальність, об'єктивно оцінювати свої можливості, готового до неперервного фахового

зростання, самовдосконалення, самореалізації, тобто бути професійно мобільним. З таких позицій посилюється значущість і роль професійної підготовки педагогічних кадрів у вирішенні порушеної проблеми, позаяк саме вища школа закладає фундамент професії, формує менталітет майбутнього педагога, зокрема вчителя початкових класів, розширює його професійний профіль, розвиває творчі здібності, забезпечує професійну мобільність і конкурентоздатність на ринку сучасних освітніх послуг.

Здобувачі освіти, навчаючись у закладі вищої освіти, повинні налаштуватися на те, що успіх у подальшому житті забезпечується пошуком свого «статусного» положення, рейтингу соціального престижу в професійно-фахових запитах особистості. Тобто не чекати закінчення навчання, а саме в студентські роки набувати професіоналізму. Відтак, потрібна щоденна і наполеглива праця над розвитком своїх здібностей до педагогічної діяльності, формуванням професійної позиції, професійної мобільності. У цьому контексті цілком правомірно розглядати мобільність як інтегративну якість особистості, що дозволяє їй відчувати себе соціально, економічно, морально, політично й юридично дієздатною, незалежною. При цьому саме в мобільності виявляються: рівень знань, ставлення до дійсності, етичні погляди і переконання, вольові риси особистості, характер. Важливою ознакою мобільності особистості майбутнього вчителя є працелюбність, стійка здатність, сформована звичка, внутрішня схильність і потреба у тривалій, напруженій праці, невтомному пошуку. Це, вочевидь, актуалізує проблему підготовки майбутнього вчителя початкових класів до професійної мобільності як особливої особистісної якості саме у процесі освіти, яка стає пріоритетним чинником формування суспільного інтелекту, національним ресурсом оновлення соціального життя, якості освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчує стрімке зростання інтересу науковців до проблем мобільності як предмету міждисциплінарного студіювання у площині різних галузей знань: філософії (К. Роджерс, І. Пригожин, І. Фролов та ін.), соціології (Т. Заславська, С. Ліпсет, П. Сорокін та ін.), психології (Л. Мітіна, Л. Петровська, В. Семиченко та ін.), педагогіки (Ю. Калиновський, Л. Пономарьов, Л. Шевченко та ін.).

Проблемне поле окресленого питання ґрунтується на дослідженнях, які всебічно висвітлюють питання професійної мобільності у різних ракурсах, а саме: педагогічні аспекти професійної мобільності сучасного фахівця (О. Повідайчик, С. Хомінець); у контексті підготовки майбутніх педагогів до професійного саморозвитку (В. Фрицюк, І. Герасимова); як системи компетентностей професійної мобільності майбутніх учителів у контексті європейського виміру (Ю. Клименко); як інтегративної якості педагога (О. Лапіна, О. Нікітіна); як міждисциплінарного поняття (О. Кулінченко); як умови конкурентності щодо надання освітніх послуг (Л. Сушенцева, Г. Шевчук) тощо.

Привертають увагу розвідки, де розкриваються наукові позиції щодо особливостей професійної мобільності у педагогічній сфері та її формування у майбутнього вчителя (Р. Пріма); феномен професійної мобільності вчителя розглядається у мінливому освітньому середовищі (І. Горбачова); як найважливіша умова розвитку регіональної системи підвищення кваліфікації й обґрунтовується його роль в умовах модернізації цієї системи і закладів післядипломної педагогічної освіти (Н. Білик); як невід'ємна складова розвитку технічних творчих здібностей майбутнього вчителя трудового навчання (О. Лівшун); як фахова якість сучасного вчителя фізичної культури (Н. Денисенко); як важлива якість майбутнього вчителя фізичної культури на ринку освітніх послуг, що в майбутньому гарантуватиме йому успішне виконання фахових обов'язків у навчальній та виховній діяльності в освітніх закладах (Є. Приступа, С. Криштанович), як фахова якість майбутнього вчителя, особлива якість особистості, що формується в процесі навчання і виховання та має найважливіший вплив на професіоналізм майбутнього фахівця (Н. Брижак); як сучасний підхід до формування якості освіти майбутніх вчителів фізичної культури (Є. Захаріна).

Однак попри наявність значного наукового доробку щодо розв'язання означеної проблеми маємо констатувати, що наразі є потреба у ґрунтовному дослідженні підготовки майбутнього вчителя початкових класів до професійної мобільності у вимірі якості освіти як стратегічного ресурсу поліпшення добробуту людей, забезпечення національних інтересів, зміцнення авторитету і конкурентоспроможності держави на міжнародній арені, національного пріоритету і передумови національної безпеки держави [15].

Мета статті: проаналізувати аспекти підготовки майбутнього вчителя початкових класів до професійної мобільності у вимірі якості освіти.

Виклад основного матеріалу. Передусім відзначимо, що в реаліях сучасних цивілізаційних змін головною метою освіти є творення людини, здатної бути адаптованою в умовах життєдіяльності у XXI ст., протистояти новим викликам [10].

Як слушно зауважує академік Н. Ничкало, вміння протистояти новим викликам потребує прогностичності, інноваційності, високої професійності, глибокого бачення процесів, що відбуваються в сучасному суспільстві. Лише в системній діяльності на всіх рівнях, органічній єдності професійно-педагогічної дії можна досягати того високого цивілізаційного рівня, якого потребує сучасна доба [12].

При цьому як можлива стратегія професіоналізації педагогічних кадрів нами розглядається професійна мобільність як складне системне утворення, інтегративна якість особистості та діяльності педагога, що формується і виявляється у процесі професійної підготовки, перепідготовки, самовиховання і творчої самореалізації фахівця [13, с.147].

Ми суголосні з думкою вчених (О. Козлова, Т. Малецька, Д. Козлов), що основою сучасної інноваційної освітньої парадигми стають такі ключові компоненти, як саморозвиток, самоосвіта, самовдосконалення, самопроєктування – суб'єктно спрямовані складові освітнього процесу. Майбутній учитель як суб'єкт професійно-педагогічної діяльності повинен уміти керувати освітніми процесами, проєктувати та реалізувати на практиці освітні ситуації нового типу, що постійно розвиваються та вдосконалюються, орієнтуючись, насамперед, на розвиток людських здібностей, а не тільки на трансляцію знань, умінь і навичок. Таким чином, учитель стає активним організатором освітнього процесу, здатним гнучко адаптуватися до мінливих умов професійно-педагогічної діяльності [8, с. 66]. При цьому збільшується його відповідальність за результати власної праці.

З огляду на специфіку педагогічної професії не можна не відзначити її значущість у розвитку і мобільності учнів, оскільки сама система освіти може розглядатися як «сходи» вертикального просування, а формуванню мобільності сприяє фахова діяльність учителя та умови його самоосвіти і саморозвитку (розгорнута мережа бібліотек, засоби масової інформації, теле, відео-комунікації, Інтернет тощо) як специфічні види освітніх інституцій, важливі шаблі вертикальної освітньої циркуляції.

Принагідно зазначимо, що індивід, який рухається цими сходинками, по суті, переходить від одного способу життя до іншого – здобувача освіти (молодшого школяра, студента) – фахівця – професіонала, тобто відбувається рух із однієї соціальної позиції в іншу, а означені інститути таким чином забезпечують кар'єру (верхню ступінь вертикальної мобільності) будь-якої особистості.

З таких позицій проблема підготовки майбутнього вчителя до формування професійної мобільності трансформується у площину забезпечення якості освіти. Щодо якості освіти, як слушно зауважує О. Овчарук, – це поняття сьогодні є на вістрі дискусій не тільки у вітчизняних освітянських колах, а й у міжнародному просторі. Слід констатувати наявність гострої полеміки та постійних обговорень щодо визначення якості освіти, починаючи з навчальних досягнень здобувачів освіти (учнів та студентів) і закінчуючи якістю діяльності навчальних закладів та якістю надання освітніх послуг» [6].

За «Енциклопедією освіти» ця категорія трактується як «комплексна характеристика, котра відображає діапазон і рівень освітніх послуг, що надаються системою освіти відповідно до інтересів особи, суспільства і держави. Якісна освіта повинна давати можливість кожному індивіду залежно від його інтересів і можливостей здобувати повноцінну, безперервну освіту відповідного рівня в усіх її формах» [5, с.1016].

Має рацію О. Ляшенко, досліджуючи якість освіти як політичну, соціальну, управлінську й педагогічну категорії. При цьому вчений наголошує: уряди

багатьох країн спрямовують державну освітню політику на поліпшення якості освіти, що підтверджується відповідними міжнародними дослідженнями [11]. Принцип якості є провідним не тільки в удосконаленні загальної середньої освіти, а й у розбудові загальноєвропейського простору вищої освіти, який ґрунтується на здобутках Болонського процесу в контексті побудови суспільства, що базується на знаннях.

Звертаємо увагу на те, що означена тенденція, її практична спрямованість та ефективність залежать від низки об'єктивних і суб'єктивних чинників, найважливішим серед яких у сучасних реаліях є інноваційна діяльність закладів освіти.

Якість освіти розглядаємо як узагальнений показник розвитку суспільства у певному часовому вимірі, вагомий крок до європейської інтеграції, що віддзеркалює світову тенденцію інноваційного розвитку освітніх систем, позаяк, по-перше, сприяння європейському співробітництву в забезпеченні якості освіти є вимогою Болонського процесу (у межах реалізації Болонського процесу існує Європейська мережа забезпечення якості (ENQA), до якої мають адаптуватися вітчизняні заклади вищої освіти (ЗВО).

Європа сприймає якість освіти

по-перше, як об'єкт суспільного єднання й консолідації національних освітніх систем);

по-друге, забезпечення якості освіти є однією з провідних умов, що сприяє мобільності, сполучності та привабливості системи вищої освіти будь-якої країни, головною складовою престижу закладу вищої освіти;

по-третє, основна відповідальність за забезпечення якості лежить на закладі вищої освіти згідно з принципом інституційної автономії.

Конструктивною нам видається позиція академіка В. Кременя, згідно з якою підвищення рівня відповідності вищої освіти вимогам сучасності й реалізації освітнянської політики щодо якості професійної підготовки можливе тільки «... з урахуванням трансляційної, селекційної та інноваційної функцій сучасної вищої школи як соціального інституту.

Реалізація трансляційної функції вищої освіти дає змогу здійснити передачу соціально-економічних цінностей, норм, потреб і мотивів поведінки з минулого — у сучасне, із сучасного — у майбутнє.

Селекційна функція вищої освіти дає змогу розв'язати проблему, пов'язану з відбором успадкованих цінностей і норм для тих, хто корисний для розв'язання завдань наступних етапів розвитку суспільства.

Інноваційна функція вищої освіти виявляється в оновленні соціальних цінностей і норм шляхом відпрацювання нових і використання прогресивних цінностей зі світового освітнього досвіду, адекватних соціально-історичним умовам України...» [9, с. 59–60].

Звертаємо увагу на те, що під підвищенням якості професійної підготовки вчений розуміє «цілісну сукупність властивостей суб'єкта діяльності, яка

визначає його професійний рівень компетентності та дає йому можливість мати певну соціальну цінність і відповідати потребам та можливостям ринку праці, а також визначає готовність опанувати в майбутньому соціальні рівні, адекватні здібностям, і кваліфікації в системі соціо професійних відносин ...» [9, с. 402].

За влучним висловом Р. Кіплінга, освіта є найбільшим із земних благ, якщо вона найвищої якості. В іншому разі вона абсолютно марна. Саме у такій площині мають розглядатися питання забезпечення якості освіти, передусім, із позиції людських та соціальних цінностей, якості підготовки майбутнього вчителя до професійної мобільності.

У ракурсі зазначеного суттєвою вважаємо думку І. Бега, що пріоритетним завданням професійної підготовки є «підготовка кваліфікованих конкурентоспроможних кадрів із високим рівнем професійних знань, умінь, навичок і мобільності, виховання соціально активних членів суспільства, формування в них наукового світосприйняття, творчого мислення, найкращих людських якостей, національної свідомості» [2, с. 160].

Має рацію Н. Дячок, яка в площині характеристики професійної мобільності педагога виокремлює такі критерії оцінки ефективності, що відповідають нормам суспільства, а саме: «формування у педагога прагнення до професійного самозростання та саморозвитку; набуття ним професійної майстерності; упровадження в освітній процес інноваційних технологій; творча діяльність у закладі освіти в період реформування та модернізації; упровадження новітніх педагогічних технологій у професійну діяльність; прискорення процесу трансформації елементів перспективного педагогічного досвіду роботи в загальну (масову) практику» [4, с. 134].

Відзначимо, сучасні зміни в освіті ведуть за собою реформування всієї педагогічної системи, відповідно мобілізуються інші професійні компетенції вчителя, актуалізуються інші цінності й нове бачення себе у професії. Майбутній педагог повинен уміти приймати рішення і відповідати за них, розвивати в собі не тільки професійно значущі якості, що мають поліпрофесійний, поліфункційний характер, але й суб'єктивну готовність до неперервної самоосвіти, що дозволяє зацентувати на прогностичній функції професійної мобільності.

Доречною і значущою вважаємо позицію вчених (П. Анохін) згідно з якою, чим ширшою буде мобілізація минулого досвіду, тим глибшим видається процес прогнозування саморозвитку (культурного, професійного, соціального), тим більшої енергетики потребує цей процес; саме в цьому і полягає одна із найважливіших характеристик професійної мобільності майбутнього вчителя: навчити рефлексії, прогнозуванню свого життя, розвинути волю щодо досягнення успіху [14].

У ракурсі зазначеного посилюється роль рефлексії (від латин. reflexio — відображення, самоаналіз, роздуми людини над власним психічним станом) у

професійній мобільності майбутнього вчителя початкових класів, яка, за твердженням Н. Бібік, характеризується як «здатність до аналізу, осмислення і конструювання смислоутворювальної ціннісної основи своєї діяльності, що базується на відображенні себе як суб'єкта діяльності, особистості й індивіда у системі суспільних відносин» [3, с.61] і продукує когнітивний (точніше метакогнітивний, за М. Холодною) досвід, здатність планувати, передбачати й прогнозувати можливі зміни як у своїй життєдіяльності, так і у життєдіяльності вихованців.

Саме від рефлексії залежить уміння вчителя мобілізувати себе, щоб вийти за межі ситуації і подолати соціально-особистісні, професійні труднощі. Переконані, що на основі рефлексії, спрямованої на пошук їх причин, майбутній учитель початкових класів може керувати власною професійною діяльністю, зіставляти свої можливості й умови, що склалися у ситуації «ускладнення

Рефлексивна складова виявляється також в умінні здобувача вищої освіти переосмислювати ставлення до власної діяльності, що виражається у побудові нових образів професійного «Я» («Я»-реальне, «Я»-майбутнє, «Я»-ідеальне). На наш погляд, ступінь усвідомлення динаміки професійних самозмін, здатність встановити відповідність між реальним та ідеальним професійними образами «Я» є головними показниками самоосмислення індивідуальних можливостей у досягненні образу «Я» професійно мобільного вчителя [14, с. 52].

Висновки. Отже, резюмуючи вищевикладене, зауважимо, що проблема професійної мобільності – це, по суті, проблема розвитку і змін людських цінностей, їх сфери дій, конфліктів між новими і традиційними цінностями та шляхами їх подолання. При цьому суспільні зміни (як прогресивного, так і регресивного характеру) створюють нові умови, які одночасно й сприяють (чи навпаки) більш повній реалізації людиною самої себе, своїх можливостей, водночас вимагають адекватної оцінки реальної ситуації, уміння не тільки адаптуватися до цих нових динамічних умов, але й переорієнтуватися і переоцінити нові професійні реалії.

У нашому розумінні професійна мобільність характеризує внутрішній (мотиваційно-інтелектуально-вольовий) потенціал особистості, що лежить в основі гнучкої орієнтації і діяльнісного реагування в динамічних умовах (як соціальних, так і суто професійних) відповідно до власних життєвих позицій; забезпечує готовність до змін і реалізацію цієї готовності у своїй життєдіяльності (готовність особистості до сучасного життя з його багатоаспектними чинниками вибору); детермінує професійну активність, суб'єктність, творче ставлення до професійної діяльності, особистісного розвитку, що сприяє ефективному розв'язанню фахових проблем й забезпеченню якості освіти [13].

У контексті порушеної проблеми нам імпонує позиція академіка В. Андрущенка, згідно з якою «...головним джерелом якісної зміни освіти

України, первиною основою цього процесу є радикальна зміна підготовки нового вчителя, який міг би відшукати відповіді на виклики епохи й реалізувати їх у щоденній навчально-виховній практиці» [1, с. 7].

Поза сумнівом, сучасний професійно мобільний учитель, і зокрема початкових класів, повинен швидко орієнтуватись у реальному житті, професійно розв'язувати різнопланові проблемні ситуації, гармонійно поєднуючи індивідуальність і професіоналізм, виявляючи індивідуальний потенціал за нестандартних умов конкуренції, пошуку власного шляху професійного успіху, нового бачення себе у професії, з чим, власне, ми й пов'язуємо перспективи подальших наукових розвідок.

Література:

1. Андрущенко В.П. Вчитель XXI століття: нова стратегія національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. *Вища освіта*. 2016. № 4. С. 5–14.
2. Бех І.Д. Становлення професіонала в сучасних соціальних умовах. *Педагогіка толерантності*. 2001. № 3–4. С. 157–162.
3. Бібік Н.М. Проблеми професійного вдосконалення вчителів початкових класів. *Післядипломна освіта в Україні*. 2002. № 2. С. 61–62.
4. Дячок Н. В. Мобільність педагога як шлях реалізації положень нової концепції педагогічної освіти. *Освітологічний дискурс*. 2019. № 1–2. С. 128–140.
5. *Енциклопедія освіти* / В.Г.Кремень (голов. ред.). К.: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
6. Збірник матеріалів з досвіду управлінської діяльності та методичної роботи: До підсумкової колегії Міністерства освіти і науки. Чернівці : Видавничий дім «Букрек», 2007. 140 с.
7. Іванюк І. В. Оцінювання освітніх проектів та програм : навч. посібник. К. : Таксон, 2004. 208 с.
8. Козлова О.Г., Малецька Т.В., Козлов Д. О. Професійна мобільність майбутнього вчителя як педагогічна проблема. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2015. №7 (51). С. 63-72.
9. Кремень В.Г. Філософія людиноцентризму в освітньому просторі. 2-ге вид. Київ : Знання, 2011. 520 с.
10. Кремень В.Г. Освіта і суспільство в парадигмі синергетичного мислення. *Педагогіка і психологія*. 2012. № 2 (75). С. 5-11.
11. Моніторинг якості освіти: світові досягнення та українські перспективи / За заг. ред. О. І. Локшиної. К. : К. І. С., 2004. 128 с.
12. Ничкало Н.Г. Трансформація професійно-технічної освіти України: монографія. К. : Пед. думка, 2008. 200 с.
13. Пріма Р.М. Компонентно-структурний аналіз сутнісної характеристики феномена «професійна мобільність учителя». *Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія №11 «Соціологія. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Управління»*. К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова. 2008. С.146-151.
14. Пріма Р.М. Формування професійної мобільності майбутнього вчителя початкових класів: теорія і практика. Монографія. Дніпропетровськ: ІМА-прес. 2009. 367 с.
15. Сайт Міністерства освіти і науки України: <http://www.mon.gov.ua>

References:

1. Andrushchenko V.P. Vchytel KhKhI stolittia: nova stratehiia natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M.P. Drahomanova [Teacher of the 21st century: a new strategy of the National Pedagogical University named after M.P. Drahomanova] . *Vyshcha osvita*. 2016. № 4. S. 5–14 [in Ukrainian].

2. Bekh I.D. Stanovlennia profesionala v suchasnykh sotsialnykh umovakh [Becoming a professional in modern social conditions]. Pedagogika tolerantnosti. 2001. № 3–4. S. 157–162 [in Ukrainian].
3. Bibik N.M. Problemy profesiinoho vdoskonalennia vchyteliv pochatkovykh klasiv. Pisliadyplomna osvita v Ukraini [Problems of professional improvement of primary school teachers]. 2002. № 2. S. 61–62 [in Ukrainian].
4. Diachok N. V. Mobilnist pedahoha yak shliakh realizatsii polozhen novoi kontseptsii pedahohichnoi osvity [Teacher mobility as a way to implement the provisions of the new concept of pedagogical education]. Osvitohichnyi dyskurs. 2019. № 1–2. S. 128–140 [in Ukrainian].
5. Entsyklopediia osvity [Encyclopedia of education] / V.H.Kremen (holov.red.). K.: Yurinkom Inter, 2008. 1040 s. [in Ukrainian].
6. Zbirnyk materialiv z dosvidu upravlinskoj diialnosti ta metodychnoi roboty [A collection of materials on the experience of managerial activity and methodical work]: Do pidsumkovoї kolehii Ministerstva osvity i nauky. Chernivtsi: Vydavnychi dim «Bukrek», 2007. 140 s. [in Ukrainian].
7. Ivaniuk I. V. Otsiniuvannia osvity proektiv ta prohram [Evaluation of educational projects and programs] : navch. posibnyk. K. : Takson, 2004. 208 s. [in Ukrainian].
8. Kozlova O.H., Maletska T.V., Kozlov D. O. Profesiina mobilnist maibutnoho vchytelia yak pedahohichna problema [Professional mobility of the future teacher as a pedagogical problem]. Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnologii. 2015. №7 (51). S. 63-72 [in Ukrainian].
9. Kremen V.H. Filosofiia liudynotsentryzmu v osvitnomu prostori [The philosophy of human-centeredness in the educational space]. 2-he vyd. Kyiv: Znannia, 2011. 520 s. [in Ukrainian].
10. Kremen V.H. Osvita i suspilstvo v paradyhmi synerhetychnoho myslennia [Education and society in the paradigm of synergistic thinking]. Pedagogika i psykholohiia. 2012. № 2 (75). S. 5-11 [in Ukrainian].
11. Monitorynh yakosti osvity: svitovi dosiahnennia ta ukraïnski perspektyvy [Monitoring the quality of education: world achievements and Ukrainian perspectives] / Za zah. red. O. I. Lokshynoi. K. : K. I. S., 2004. 128 s. [in Ukrainian].
12. Nychkalo N.H. Transformatsiia profesiino-tekhnichnoi osvity Ukrainy [Transformation of vocational and technical education of Ukraine]: monohrafiia. K.: Ped. dumka, 2008. 200 s. [in Ukrainian].
13. Prima R.M. Komponentno-strukturnyi analiz sutnisnoi kharakterystyky fenomena «profesiina mobilnist uchytelia» [Component-structural analysis of the essential characteristics of the phenomenon "professional teacher mobility"]. Naukovyi chasopys NPU im. M.P. Drahomanova. Seriia №11 «Sotsiologhiia. Sotsialna robota. Sotsialna pedahohika. Upravlinnia». K. : Vyd-vo NPU im. M. P. Drahomanova. 2008. S.146-151 [in Ukrainian].
14. Prima R.M. Formuvannia profesiinoi mobilnosti maibutnoho vchytelia pochatkovykh klasiv: teoriia i praktyka [Formation of professional mobility of the future primary school teacher: theory and practice]. Monohrafiia. Dnipropetrovsk: IMA-pres. 2009. 367 s. [in Ukrainian].
15. Sait Ministerstva osvity i nauky Ukrainy [Website of the Ministry of Education and Science of Ukraine]: <http://www.mon.gov.ua> [in Ukrainian].